

ETF UK
POSUDEK NA BAKALÁŘSKOU PRÁCI DAVIDA LÁNÍKA

PEDAGOGICKÝ MODEL TEEN CHALLENGE

červen 2008

V předložené bakalářské práci se autor věnuje programu rehabilitace osob léčících se ze závislosti, ve kterém je osobně zainteresován jako pracovník. Oceňuji jeho záměr uchopit program a zasadit ho do pedagogických rámců, protože to umožňuje uvědomit si efektivitu jeho dílčích složek, relevanci pedagogických záměrů i případná místa vhodná ke zlepšení.

Celá práce nezapře autorovo osobní nasazení; jazykový styl a stylistická úprava je místy spontánní, neformální, někdy až na úkor srozumitelnosti. Autor využívá informační zdroje dostupné v českém jazyce, převážně z oboru pedagogiky, jen v malé míře z oblasti psychologie motivace a hodnot a psychopatologie závislosti. Rozbor pedagogických procesů v Teen Challenge je doplněn o kvalitativní šetření efektivity tohoto programu na hodnotový systém „úspěšných klientů“.

Po formální stránce je práce graficky zpracována přehledně, odpovídajícím způsobem, nicméně obsahuje základní formální chyby – seznam literatury není seřazen podle abecedy, u elektronických zdrojů chybí datum stažení, a zdroj označený jako „kolektiv pracovníků Teen Challenge, 2001“ není uveden dle bibliografické normy. Pozor také na používání nestandardního slovníku, který sice zdomácněl v některých křesťanských společenstvích, ale rozhodně není doma v pedagogice (např. „*vyvarovat se zákonictví*“, „*jít do vzpoury*“, „*být vykazatelný*“).

Z hlediska obsahu práce na mnoha místech provokuje k polemice, diskusi či námitkám a není vždy jasné, do jaké míry tato místa reprezentují autorovy záměry a do jaké míry jde třeba o přehlédnutí neprecizní formulace. Například na str. 26 čteme: „Teen Challenge je jako náhradní rodina, kde fungují mechanismy výchovy a nápravy jako ve funkční rodině“. Z textu není jasné, zda se tím míní, že ve struktuře práce s klienty existují role matky a otce (podobně jako třeba v SUR), kteří odměňují a trestají, poučují, povzbuzují atd. a pěstují s klienty těsné vazby. Jaký prostor je potom věnován zpracovávání přenosu atd.?

V důsledku jazykového stylu, zmíněného výše, v textu občas narazíme na vágní formulace a popisy, jako např. „*použit hůl (=trest, pozn. ak) je někdy zapotřebí, zejména ve správnou chvíli, na správném místě a vůči té správné osobě*“ (str. 30) – od sociálního pracovníka bychom očekávali důkladnější reflexi. Na str. 15 se zase objevuje vágní kritérium „*adekvátního uspokojení potřeby*“, jímž je podle autora tzv. „*objektivita*“, kterou zaručuje lékař. Spojení pojmu potřeby (ze své podstaty subjektivního, jedinečného jevu s proměnlivou mírou saturace) a objektivity je v zásadě irelevantní, proto by mělo být v textu vysvětleno. Zarážející je také např. formulace „*osobnost života klienta*“ (str. 30) nebo zařazení vlastnosti „*líný*“ k tělesnému stavu namísto duševnímu...

Z pedagogického hlediska si kladu otázku, jaké pojetí vývoje (a jeho fáze) má autor na mysli, když v souvislosti s dospělými osobami v programu na str. 16 píše: „*Klient by měl být proveden všemi fázemi svého vývoje (...)*“. V textu to není uvedeno.

Pravděpodobně z důvodu vlastní osobní zainteresovanosti, která je potěšující a svědčí o jeho zapálení pro práci a myšlenky programu TC, autor příliš neposkytuje reflexe uplatňovaného pedagogického stylu, který nese výrazné prvky transmisivní pedagogiky. Učitel (pracovník) je představován jako garant pravdy a správných vědomostí (srv. str. 34 – 37), z čehož vyplývá také limit, kam a jak je schopen žáky-klienty vést, totiž limit odvislý od

úrovně pracovníkova poznání Boha a úrovně jeho - řekněme - duchovní dospělosti (duchovního zraku). Bylo by vhodné tento pedagogický styl reflektovat a jeho např. do souvislosti se specifiky práce se závislostmi.

Autoritativnost aplikovaného výchovného stylu je z mého hlediska také nedostatek, který je reflektována či vysvětlena. Zarážející je např. informace, že „volný čas klienta je monitorován pracovníky a v případě neefektivního naplňování jsou s ním vedeny konfrontační rozhovory“ (str. 38) – neměl by výchovný postup začít spíše hledáním, zda zvolený způsob naložení s volným časem přeci jen nebyl v něčem pro klienta užitečný, a projevit mu tak respekt, svěřit kousek svobody k nakládání a hledání vlastní odpovědnosti...?

V poslední části práce, zaměřené na projekt šetření mezi účastníky programu TC, autor předkládá celý proces přípravy šetření, včetně prvních verzí, které nevedly k žádaným výsledkům, protože nebyly náležitě metodologicky připraveny. V příloze uvádí původní sadu otázek k rozhovoru, ve kterých se ukazuje řada metodologických chyb. Na základě neúspěšného sběru dat s těmito otázkami autor přepracoval strukturu rozhovoru do metodologicky řádné podoby a tyto rozhovory realizoval se dvěma respondenty, vybranými dle specifických kritérií.

V popisu šetření lze najít silné zatížení očekáváním a předpoklady ve výzkumných záměrech (str. 42 „mým záměrem je ilustrovat, jakým způsobem program přispěl k pozitivním výsledkům v kognitivně-afektivní oblasti.“), které s sebou nese riziko zkreslení při sběru a interpretaci dat. (V záznamech rozhovorů nacházíme sugestivně kladené otázky a hodnotící výroky.)

Pro případ opakování podobného kvalitativního šetření autorovi doporučuji předem vyjednat a dohodnout s respondentem podmínky sběru dat (délka rozhovoru, počet setkání atd.), včetně toho, jaký benefit ze své účasti bude respondent mít, a dohodnuté podmínky již neměnit. Změnit je lze jen v mimořádném případě s informovaným souhlasem respondenta. To patří k základním aspektům etiky výzkumné práce. (Od výzkumníka to vyžaduje řádnou přípravu a ovládnutí zvolené metody sběru dat.)

Z šetření mj. vyplývá, že program ovlivňuje především způsob naplňování hodnot, nikoli tolik hodnoty samotné. To je jev pochopitelný vzhledem k charakteru fenoménu hodnot (relativně stabilních a trvalých motivačních složek). Bohužel tuto skutečnost autor reflektuje spíše okrajově a má tendenci ji hodnotit negativně s představou, že efektivita programu by měla být v záměně hodnot za zcela jiné, které autor považuje za vhodnější.

Nedostatky výzkumu a intervenující proměnné autor odpovídajícím způsobem komentuje v diskusi. Oprávněně zde také zmiňuje jako rizikový intervenující faktor svoji dvoj roli výzkumník-pracovník týmu TC, která skutečně nese zatížení a hodnotící stanoviska nepřislušející výzkumníkovi, jak je patrné z textu. Výhradu mám k autorovu hodnocení validity, že „subjektivní výpověď respondentů nelze považovat za zcela přesnou. Jde o jejich pocity a myšlenky (...)" (str. 59) – to je irelevantní u tohoto typu výzkumu. Naopak příhodné a namísto jsou autorovy úvahy o vhodnosti rozšíření výzkumu na lidi z nejbližšího okolí respondentů.

Na závěr si dovolím nastínit některé body, které mě povzbuzují k polemice či společnému uvažování s autorem, a které tím přispívají k mému pozitivnímu hodnocení celé práce.

To, co autor s překvapením objevil v rozhovoru s bývalými klienty jako nečekaně pedagogicky efektivní aktivity, by se možná dalo zahrnout do zážitkové pedagogiky, protože se jedná o mimořádné situace spojené se silným emočním nábojem, k jejichž zvládnutí a transformaci do pedagogického efektu přispěli ostatní spolu-klienti, kteří situaci sdíleli.

Na autorově místě bych se tolik nebála a nebyla tak skeptická k efektivitě programu u respondenta s hodnotou vzdělání. To, že v současnosti nestuduje, ani to, že třeba nikdy SŠ studovat nebude, neznamená, že hodnota není dost silná na to, aby např. důsledně dbal na dosažení vzdělání u svých dětí...

Polemizuji také s autorovým závěrem, že dvě největší boží přikázání (a pozor, zde jde o přikázání, nikoli o hodnoty!) jeden z respondentů splnil „jen na 50%“ (str. 61). Mám za to, že dbát na to „cítit se dobře“ nebo „moci hrát fotbal“ jsou dost dobře možnosti, jak realizovat lásku k sobě (tj. druhé největší přikázání). A je biblické, že na adekvátní lásce k sobě můžu stavět lásku k bližnímu. A oba respondenti měli na čtyřech nejvyšších příčkách svého hodnotového žebříčku „vztah s lidmi“ a „milovat druhé“, čili dotkli se obojího – sebe i druhých.

Práci **doporučuji** k obhajobě a navrhuji hodnocení **D – uspokojivě**. U obhajob se může student vyjádřit k následujícím otázkám:

1. Obohatilo vás v něčem zpracování programu TC za pomoci nastudování pedagogické literatury? (Něco jste objevil, ujasnil si či přehodnotil v pedagogických procesech programu TC?)
2. Jaké jsou charakteristiky a metody kvalitativního a kvantitativního výzkumu a jaké místo v nich má dotazníková metoda sběru dat?
3. Jak se v programu Teen Challenge využívají pro pracovníky supervize?

Mgr. Anna Klimešová

červenec 2008